

Salát Gergely
Az ókori kínai Qin állam büntetőjogának rendszere
doktori disszertáció

TÉZISEK

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola

Budapest, 2006

I. A kutatás célja

A dolgozat egy viszonylag feltáratlan terület, az ókori kínai törvénykezés egyik időben és térben jól elhatárolt szeletét, a Kr. e. 221-et megelőző évtizedek Qin 秦 államának büntető törvénykezési rendszerét igyekszik feldolgozni. Célom, hogy a rendelkezésre álló források alapján felállítsam Qin törvénykezési rendszerének *modelljét*, arra törekedve, hogy ez a modell a lehető legjobban megközelítse a korabeli valóságot – természetesen szem előtt tartva, hogy tökéletes modell kidolgozása az ókortudományokban nem lehetséges. A munka, leegyszerűsítve, arra keresi a választ, hogy ha az adott korban Qin államban valaki elkövetett egy bűntettet, akkor 1) milyen törvények alapján vonták felelősségre; 2) hogyan jöttek létre a szóban forgó törvények; 3) milyen tényezők alakították a törvényeket olyanokká, amilyenekké váltak; 4) hogyan zajlott a büntető eljárás; 5) kik vettek részt az eljárásban; 6) mit tekintettek bűnnek, és milyen súlyt tulajdonítottak az egyes bűncselekményeknek; 7) milyen tényezőket vettek figyelembe az ítélet kiszabásakor; 7) milyen büntetést szabhattak ki.

II. A kutatás módszertana

Munkámban végig azt az elvet tartottam szem előtt, hogy a Qin-beli állapotokról lehetőleg Qin-beli elsődleges források alapján alkossak képet. Ilyenek elsősorban a Shuihudinál 睡虎地 talált írásos leletek, valamint a Zhangjiashannál 張家山 talált, *Zouyanshu* 奏讞書 című Korai Han-kori mintairat-gyűjtemény néhány terjedelmes cikkelye. Kiegészítésként felhasználtam a *Shiji* 史記 egyes részeit, és nem nélkülözhettem a *Hanshuban* 漢書, illetve más Han-kori forrásokban található adatokat és az ezekhez írt kommentárokat sem. Ugyanakkor törekedtem arra, hogy gondosan elválasszam a Qin- és a Han-kori forrásanyagot, mindenkor elsőbbséget biztosítva az előzőnek. Munkámat ennek alapján azzal kezdtem, hogy lefordítottam a disszertáció szempontjából fontos elsődleges forrásokat: a shuihudi iratoknak a büntetőjoggal foglalkozó szövegcsoportjait, a *Zouyanshu* Qinből származó cikkelyeit, a *Shiji* Qinnel foglalkozó fejezeteinek többségét, valamint a Kr. u. 1. századból származó *Hanshu Xingfazhi* 刑法志 (*Értekezés a büntetésekről és a törvényekről*) című fejezetét. Ezek mellett szintén fordítást készítettem a Qint megelőző korszak legfontosabb jogi jellegű szövegeiről, a *Shujing* 書經 és a *Zuozhuan* 左傳 néhány passzusáról. Már magánál a fordításnál, illetve a bennük található információk feldolgozásánál igyekeztem felhasználni a nemzetközi sinológia témába vágó eredményeit, s munkámat a hozzáférhető

szakirodalom lehető legalaposabb ismeretére alapozni. Ezt a törekvésemet nehezítette, hogy a Qin-beli joganyag szisztematikus feldolgozására eddig még nem került sor, a témával foglalkozó eddig megjelent művek egy-egy kisebb filológiai problémát elemeznek.

A fordítások elkészítése után kezdtem az elemző munkát: összegyűjtöttem az egy témáról a forrásokban szétszórtam fellelhető adatokat, s igyekeztem őket logikus rendbe szervezni. Sok kérdésről – elegendő forrásanyag híján – nem tudok teljes képet adni, sok kérdést lezáratlanul hagyok, reménykedve, hogy újabb források előkerülésével számos, általam megválaszolatlan kérdésre megoldás születik. Erre minden remény megvan, mivel a régészek az elmúlt néhány évben is számos Qin-beli szöveget találtak, s várható, hogy ezeket előbb-utóbb közzé is teszik.

III. A dolgozat legfontosabb eredményeinek összefoglalása

1. Míg korábban nem volt lehetőség az ókori kínai büntetőjog bármely területéről átfogó modellt készíteni, a különböző hivatalnoki sírokból újonnan előkerült kéziratos szövegek ezt Qin esetében már lehetővé teszik. A sírszövegek előnye, hogy az adott időszak állapotát rögzítik, s nem mentek keresztül a későbbi írástudó nemzedékek módosításain, értelmezéseiben, interpolációin stb. Ugyanakkor feldolgozásukat éppen az nehezíti, hogy hiányoznak az időben még közel álló, a rögzített állapotokat még ismerhető kommentátorok értelmezései, magyarázatai. A shuihudi szövegcsoporthoz, amelyre a dolgozat nagyrészt épül, a tárgyalt korszakban, a Kr. e. 3. századbeli Qin államban keletkezett. A szövegek 1975-ben kerültek elő egy Kr. e. 217-re datált Qin-beli hivatalnoki sírból. A bambuszlapokra írt szövegek felét büntetőjogi, illetve adminisztratív rendelkezések, mintadokumentumok, esetleírások teszik ki. A több száz – meglehetősen kazuisztikus – cikkely rendszerezésével és elemzésével felvázolható a birodalomgyesítés előtti Qin állam jogrendszere, illetve az amögött meghúzódó eszmei-ideológiai rendszer. A másik szövegcsoporthoz, a zhangjiashani kéziratosokat 1983-ban tárták fel a régészek, a sír Kr. e. 186-ra datálható. Bár az ebben talált szövegek Korai Han-koriak, a jogi szövegek között jó néhány Qin-korra datált cikkely is van, amelyek jól kiegészítik a shuihudi szövegekből nyerhető információkat. E két szövegcsoporthoz képezi az elemzés alapját.

2. A dolgozat megírásához nem nélkülözhettem a folyamatosan ránk hagyományozódott forrásokat, mivel ezek egyrészt történelmi kontextusba helyezik az elsődleges forrásokat, másrészt pótolhatják a sírszövegekből hiányzó információk egy részét, harmadrészt a jogi

fogalmak jelentésének tisztázásával hozzásegítenek az elsődleges források pontosabb megértéséhez. A történeti háttér fő kiindulópontja Sima Qian 司馬遷 *Shiji* című történelmi munkája, amely szinte kizárólagos forrása Qin állam Kr. e. 3. századi történelmének. A *Shiji* a Qin-dinasztia bukása után egy évszázaddal keletkezett, de a szövegvizsgálatok azt mutatják, hogy a Qinre vonatkozó fejezetek bizonyos részei hitelesnek tekinthetők. A *Qin benji* 秦本紀 és a *Qin Shihuang benji* 秦始皇本紀 című fejezetek által megadott kronológia például megegyezik a shuihudi sírban talált *Da shi ji* 大事記 című évkönyv adataival. Ugyanakkor Qin értékelésében a szerzőt nagyfokú elfogultság jellemezte. A másik fontos ránk hagyományozódott mű, amelyet a dolgozathoz alapul vettem, a *Hanshu*, különösen annak a törvénykezéstről szóló *Xingfazhi* fejezete. Ez meglehetősen pontos képet rajzol a Han-kor első évtizedeinek törvényhozási és törvénykezési gyakorlatáról, s az analógia eszközének segítségével ennek alapján a Qin-korral kapcsolatban hiányzó információk pótlására is kísérletet tehetünk. Emellett a *Xingfazhi*-ben és kommentárjaiban szereplő – és ott tisztázott jelentésű – jogi fogalmak többsége a shuihudi és zhangjiashani szövegek központi fogalmai közé tartozik, s a *Xingfazhi* nélkül értelmezhetetlen lenne.

3. A hagyományos nézet szerint – amely egészen a Han-kortól fogva máig meghatározó – Qin állam, s különösen Qin Shi Huangdi 秦始皇帝 a legizmusra építette politikáját, ideológiáját és szervezetrendszerét. E nézet szerint Qin birodalomegyesítése arra tett kísérlet volt, hogy a legista filozófusok által lefektetett elveket a gyakorlatba ültessék. Ha azonban kizárólag Qinből származó egykorú forrásokat vizsgálunk meg, azokból kiderül, hogy ideológiai tekintetben Qin állam jóval összetettebb volt az utólag róla kialakított képnél. Bár a gyakorlati politikában valóban a legista jellegű intézkedések domináltak, az államilag hirdetett ideológia komplex eszmerendszeren alapult. A Qin-beli államideológia fő forrásai azok a feliratok, amelyeket Qin Shi Huangdi vésetett kőbe, s amelyeknek szövegét a *Shiji Qin Shihuang benji* fejezete őrizte meg – filológiai és régészeti kutatások szerint hitelesen. Emellett a *Qin Shihuang benji* számos egyéb részlete is információkkal szolgál a témáról. Fontos forrás továbbá a *Nanjunshou Teng wenshu* 南郡守騰文書 (*A Déli tartomány kormányzója, Teng által írt levél*) című, Kr. e. 227-re keltezett dokumentum, amelyben egy Qin-beli főhivatalnok oktatja alárendeltjeit a helyes viselkedés alapelveire. Mindezek a források egyértelműen bizonyítják, hogy a hagyományos kép, mely szerint Qint kizárólag a legizmus elvei vezérelték, hamis. Qinben hivatalosan elismerték a különböző hagyományosan konfuciánusnak tartott erényeket, emellett Qin Shi Huangdi udvarában tanácsadóként jelen voltak a kor konfuciánus

tudósai. A szülőtisztelet (*xiao* 孝) erényét és a tradicionális családi kapcsolatokat szigorú törvények védték. A konfucianizmus mellett a hivatalos eszmerendszerben teret kaptak a taoizmus és a yin-yang iskola elemei is. Qin államideológiáját nem egy iskola dominanciája jellemezte, hanem komplex, önmagában sem következetes rendszer volt, amely merített a legtöbb korábbi hagyományból, s minden bizonnyal időben is változott, más-más elemek jutván túlsúlyra egyes korszakokban és életterületeken.

4. A különböző jellegű jogszabályokra Qinben még nem alkalmaztak egységes és következetes terminológiát. A törvényekre, rendeletekre, eseti rendelkezésekre, utasításokra használt világos terminológia csak jóval később, a Tang-korban 唐 alakult ki. Qinben még ugyanaz a szó jelenthetett különböző típusú szabályokat, s különböző szavak utalhattak azonos jellegű dokumentumokra. A törvényekre, mint elvont szabályozórendszerre a *fa* 法 szót használták; a konkrét rendelkezések neve lehetett *lü* 律 vagy *ling* 令. A források alapján az valószínűsíthető, hogy Qinben nem voltak egységes törvénykönyvek egy-egy életterület szabályozására, hanem az adott kérdéseket szabályozó egyes rendelkezések esetenként, időről időre jelentek meg. A törvényhozás pontos mikéntjéről kevés információval rendelkezünk. Minden adat arra utal azonban, hogy Qinben a legfőbb törvényhozó a mindenkori uralkodó – i. e. 325 előtt a fejedelem (*gong* 公), i. e. 325–221 között a király (*wang* 王), i. e. 221-től i. e. 207-ig a császár (*huangdi* 皇帝) volt. Nem ismerünk egyetlen olyan esetet sem, amikor valamely törvényt ne az uralkodó adott volna ki. A *Shiji* vonatkozó fejezetei alapján azonban egyértelmű, hogy a törvényhozás folyamatában a főhivatalnokok és tanácsadók is részt vettek, azáltal hogy egy adott rendelkezés kibocsátását vagy módosítását tanácsolták az uralkodónak. A törvények gyakorlati alkalmazását illetően a shuihudi szövegek azt bizonyítják, hogy az írott törvényektől való eltérés bevett gyakorlat volt az ítékezésben: ezt nevezték a „hivatal gyakorlatának” (*ting xingshi* 廷行事). A törvényhozás hiányosságainak kiküszöbölésére alkalmazták az analógia módszerét, vagyis előre nem szabályozott esetekre más, hasonló ügyekre vonatkozó törvények szerint ítékeztek.

5. Qinben a törvénykezést hivatalok és hivatalnokok jól szervezett hálózata intézte. Az ítékezés nem vált el élesen a közigazgatástól, ugyanazok a hivatalok és hivatalnokok intézték mindkettőt. Az eljárásnak a büntett kiderülésétől kezdve a nyomozáson és a tárgyaláson át egészen az ítélet-végrehajtásig és az esetleges másodfokú döntés végrehajtásáig pontosan megszabott keretei és szabályai voltak. Qin nagy hangsúlyt fektetett az igazság kiderítésére

egy-egy bűnügyben. Ehhez felhasználták egyrészt a tárgyi bizonyítékokat, másrészt a tanúk vallomásait, harmadrészt a vádlott által mondottakat. Ez utóbbiból azonban a beismerő vallomást kínvallatással is kicsikarhatták, noha elvileg ezt nem tartották a legmegfelelőbb eszköznek. Az igazságtalanul elítélt fellebbezhetett az ítélet ellen.

6. Az élet és a testi épség elleni bűncselekményeket a Qin-beli jog két bűncselekmény-kategóriába sorolta: „emberölés” (*sharen* 殺人) és „más megsebesítése” (*shangren* 傷人). Mindkettőt el lehetett követni „bűnös szándékkal” (*zei* 賊), illetve „verekedés közben” (*dou* 鬥). Az emberölés alapesetben halálbüntetést vont maga után, de ez alól lehettek kivételek. Enyhébb büntetés járt például akkor, ha hivatali ember ölt meg egy bűnözőt annak elfogása közben. Nem egyértelmű a szabályozás azzal kapcsolatban, ha a családon belül a családfő öli meg alárendeltjét; egyes cikkelyek szerint ezért nem járt szankció, más cikkelyek viszont büntetni rendelik, igaz, nem halállal, hanem kényszermunkával és csonkítással. Valószínűleg a két cikkelycsoport nem egy időben keletkezett. A „más megsebesítése” bűncselekményének megítélésekor számításba vették, hogy milyen súlyosságú volt az okozott sérülés, illetve hogy az elkövető használt-e fegyvert vagy más eszközt. Családon belüli testi sértés esetén ugyanaz az ellentmondás áll fenn, mint az emberölésnél, vagyis a bűnös családfőt egyes cikkelyek büntetni rendelik, mások pedig nem. A „más megsebesítésének” legsúlyosabb szankciója a legmagasabb fokozatú közmunka és az ezzel járó csonkítás volt, de ennél enyhébb büntetést is kiszabtak. Az emberölés és a testi sértés megítélésekor fontos szempont volt, hogy a cselekményt milyen tudattartalommal – „bűnös szándékkal” vagy „verekedés közben” – követték el. Ez meglehetősen fejlett jogi szemléletre vall: nem csupán az objektív felelősséget vették figyelembe – vagyis azt, hogy valaki másnak ténylegesen a halálát vagy sebesülését okozta –, hanem a szubjektív felelősséget is, tehát azt, hogy milyen szándékkal tette. A „bűnös szándékkal” elkövetett cselekmény súlyosabb szankcióval járt, mint a „verekedés közben”.

7. Az elsődleges forrásokban a *dao* 盜 nevű bűncselekmény fordul elő a leggyakrabban, ami egyaránt jelent lopást, rablást és betörést. A lopásért járó büntetés súlyossága több tényezőtől függött. Számításba vették az eltulajdonított ingóság értékét, s a büntetés súlyossága attól függött, hogy a zsákmány átlép-e bizonyos összeghatárt. Az egyes összeghatárok a következők voltak: 1, 110, 220, 660 garas (*qian* 錢). 660 garas feletti zsákmánynál a legsúlyosabb fokozatú kényszermunka (falépítés) és az ehhez kapcsolódó csonkítás (tetoválás)

járt. A többi sávban a büntetés enyhébb volt. Ha valaki bizonyítottan tudott egy lopásról, vagy részt vett annak megtervezésében, akkor általában ugyanaz a büntetés sújtotta, mint magát a tolvajt. Családon belüli lopásra, csakúgy, mint emberölés és testi sértés esetén, más szabályok vonatkoztak. Ha az apa lopott alárendeltjeitől, azt nem tartották büntetendőnek, fordított esetben az eljárás megindítása attól függött, hogy az apa feljelentést tett-e. A hivatalos személyek által elkövetett lopást különösen súlyosnak tartották, hiszen ezen esetekben éppen azok követtek el bűnt, akiknek feladata a rend fenntartása lett volna. Szintén súlyos megítélés alá esett a csoportosan elkövetett rablás, valószínűleg azért, mert a rablóbandák különösen nagy veszélyt jelentettek a közrendre, s ezáltal az állam stabilitására. Csoportos rablás esetén járt a lopásért kiszabható legsúlyosabb büntetés, a falépítés nevű kényszermunka és a tetoválásnál súlyosabb csonkítás.

8. Qin államban annak, aki tudomást szerzett egy bűncselekményről, feljelentést kellett tennie. Ennek elmulasztását szigorúan büntették. A kötelező feljelentés intézménye azonban súlyos problémákat okozott, mivel a téves vagy hamis feljelentések túlzott elszaporodásához vezethetett, ami megbéníthatta vagy lassíthatta az igazságszolgáltatást. Az ilyen feljelentések visszaszorítása érdekében Qinben külön bűncselekmény-kategóriákat állítottak fel: a hamis vádaskodást (*wu* 誣) és a gondatlan feljelentést (*gao bushen* 告不審). Azt, hogy a téves vagy hamis feljelentés esetei meglehetősen elterjedtek lehettek, jelzi, hogy a shuihudi cikkelyek jelentős része ilyen ügyekkel foglalkozik. Mindkét kategória arra vonatkozott, amikor valaki nem létező, vagy a valóságostól eltérő bűncselekménnyel vádolt meg egy másik személyt. A két bűncselekmény közötti különbség az volt, hogy a hamisan vádaskodó tudatában volt vádja hamis voltának, a gondatlan feljelentő viszont nem tudta, hogy vádja nem helytálló. A hatóságok mindkét bűncselekményt szigorúan büntették, általában kényszermunkával és csonkítással. A hamis vádaskodás és a gondatlan feljelentés elkülönítésében és megítélésében a szabályozás és a gyakorlat nem volt egységes, a két bűncselekmény gyakran összemosódott.

9. A fentiek mellett számos egyéb bűncselekményt is ismert a Qin-beli jog. A szökés (*wang* 亡) igen elterjedt bűncselekmény volt aminek az az oka, hogy Qinben meglehetősen sok kötött népelem, szabad mozgásában korlátozott csoport élt. Szökést követhetett el a közember, a kényszermunkás, a rabszolga és a feleség is. E cselekmény szankciója az eset súlyosságától függött. Pontosán nem ismert tartalmú, de súlyos bűncselekmény volt a „pénz továbbadása” (*tong qian* 通錢) is, amely talán hamis pénz forgalomba hozatalát jelenthette. Számos cikkely

foglalkozik a „paráználkodás” (*jian* 奸) büntetével. A vérfertőzést halállal büntették, az egyéb eseteket azonban enyhébben ítélték meg. A szülőkkel szembeni tiszteletlenség (*bu xiao* 不孝) külön bűncselekmény-kategória volt, ami azért is érdekes, mert ellentmond annak a hagyományos nézetnek, mely szerint Qin nem ismerte el a konfuciánusnak tartott erényeket. A tiszteletlen magatartásért a családfő jelenthette fel gyermekét, s kérelmezhetette annak száműzését vagy akár kivégzését is. Bűncselekménynek számított az is, ha valaki bélpoklos (*li* 癘) lett: a források azt valószínűsítik, hogy az illetőt egy külön e célra kijelölt helyre száműzték.

10. Qinben a büntetéseknek rendkívül bonyolult rendszere létezett, s a hatóságok gondosan mérlegelték, hogy egy adott súlyú bűncselekményért melyik büntetési fokozatot kell kiszabni. Az elsődleges forrásokban előforduló legsúlyosabb szankció a halálbüntetés, amelynek négy különböző formáját említik a sírszövegek. Ezek mellett a ránk hagyományozódott narratív forrásokban még tíz halálbüntetési nemről számolnak be, beleértve a nemzetség harmadízigleni kiirtását is. A halálnál enyhébb büntetések közül a leggyakrabban kényszermunkát szabtak ki valamilyen csonkító büntetéssel kísérvé. A csonkítás fokozatai az alábbiak: szakáll leborotválása (*nai* 耐); a haj és a szakáll leborotválása (*kun* 髡); tetoválás (*qing* 黥); az orr levágása (*yi* 劓); a bal lábfej levágása (*zhan zuo zhi* 斬左止); a jobb lábfej levágása (*zhan you zhi* 斬右止); kasztráció (*fu* 腐 vagy *gong* 宮). A kényszermunka-fokozatok a következők: falépítés (*chengdan* 城旦) vagy gabonaörlés (*chong* 舂); rőzsegyűjtés (*guixin* 鬼薪) vagy rizsrostálás (*baican* 白粲); közrabszolga és közrabszolganő (*lichenqie* 隸臣妾); rablók elleni őr (sikou 司寇); vigyázó (*hou* 候). Valószínűsíthető, hogy a leghosszabb kényszermunka-büntetés, a falépítés öt évig tartott. A kényszermunkások életkörülményeit, viseletét, fejadagját stb. rendkívül részletes előírások szabályozták. A különböző fokozatú kényszermunkákat különböző fokozatú csonkítások kísérték, de bizonyos esetekben előfordult, hogy az elítéltet csonkítatlanul (*wan* 完) hagyták. A fentiek mellett további büntetések voltak az enyhébb vétségekért kiszabható botozás (*chi* 笞), a rabszolgává tétel, a száműzés (*qian* 遷), az ismeretlen tartalmú megszégyenítés (*lu* 戮), a bírság (*zi* 貲), valamint a csak hivatalnokokat érintő menesztés (*fei* 廢), elbocsátás (*mian* 免) és megrovás (*sui* 誅). Bizonyos esetekben a büntetéseket pénzzel meg lehetett váltani, de ennek pontos szabályai nem ismertek.

11. Az egy adott bűnért kiszabandó büntetés súlyosságát jelentősen módosíthatta, ha az elkövető valamely nemesi rang (*jue* 爵) birtokosa volt. Qinben 18, majd a birodalomegyesítés után 20 fokozata létezett a nemesi rangoknak, amelyeket katonai és egyéb érdemekért lehetett kapni. Ha a tettes ranggal rendelkezett, akkor enyhébb büntetéssel számolhatott, mint a közemberek. A rangfokozatok szerint is különbséget tettek a büntetésben. Bizonyos esetekben a nemesi rangok birtokosait nem is csonkításra és kényszermunkára, hanem ezek megváltására ítélték. Emellett a nemesi rang visszaadásával ki lehetett váltani a kényszermunkára ítélt családtagokat.

12. A Qin-beli lakosságot az állam kölcsönös felelősségi csoportokba osztotta. Ezek lényege az volt, hogy ha egy adott csoport tagjai közül valaki bűnt követett el, akkor a csoport összes tagját felelősségre vonták – ez alól csak az mentesülhetett, aki feljelentette a bűnöst, bár az sem mindig. A felelősségi csoport kétféle lehetett: természetes (vagyis a család), valamint mesterséges, az államhatalom által létrehozott. Az utóbbi egyrészt jelentette az állam által szervezett öt családból álló csoportokat (*wu* 伍), másrészt pedig az egy területen vagy hivatalban dolgozó hivatalnokok csoportját. Az ötös csoportok megszervezésének fő célja az volt, hogy az emberek szemmel tartsák egymást, s a büntetéstől való félelmükben jelentsék a hatóságoknak, ha környezetükben bűnesetet tapasztalnak. A bűnösért felelősséggel tartozókat a legtöbb esetben ugyanazért a bűnért büntették meg, amit az illető elkövetett. A családtagok felelőssége a szűkebb értelemben vett család tagjait – a feleséget, gyermekeket, rabszolgákat – érintette. A felelősség nem volt szimmetrikus: a szolga bűnéért a gazda nem felelt, s a feleség bűne alól is mentesült a férj.

IV. A hasznosítás lehetőségei

A dolgozat újszerűségét az adja, hogy a nyugati jogtudomány módszereit és kategorizálási gyakorlatát alkalmazza az ókori kínai Qin állam jogrendszerének elemzésére, s ezzel eddig feltáratlan összefüggések elemzését teszi lehetővé. A munka a hagyományos sinológia területén lehetőséget teremt új jogtörténeti kutatások megindítására, többek között a kínai jog fejlődésének intézményközpontú elemzésére, illetve Qin állambeli társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok mélyebb feltárására. Emellett a dolgozat eredményei hasznosíthatók az általános és összehasonlító jogtörténeti kutatásokban, s a nyugati szemléleten alapuló analízis által lehetővé válik, hogy a kínai büntetőjogot más kultúrák hasonló intézményeivel

összevethessük, feltárjuk közös és különböző vonásaikat, s hogy az ókori kínai jog végre bekerülhessen az összehasonlító jogtudomány által érdemben vizsgált területek közé.

V. Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk és előadások

Publikációk:

- „Büntetőjog a régi Kínában. I.” *Selyemút - Ázsiai Kultúrák Folyóirata* 1997/2. 31-34. o.
- „Büntetőjog a régi Kínában. II.” *Selyemút - Ázsiai Kultúrák Folyóirata* 1997/3. 17-21. o.
- „Szexuális bűncselekmények az ókori mezopotámiai jogban.” *Új Keleti Szemle* 2001. 3. évf. 1-2. sz. 84-97. o.
- „[Review of:] Yongping Liu: *Origins of Chinese Law. Penal and Administrative Law in its Early Development*. Oxford University Press, Hong Kong, Oxford, New York, 1998.” In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 55 (2002) No. 4. 426-430. o.
- „Az ítélezést befolyásoló tényezők Qin állam törvényeiben.” In *Orientalista Nap 2001*. Szerk. Birtalan Ágnes – Yamaji Masanori. Budapest, MTA Orientalisztikai Bizottság – Elte Orientalisztikai Intézet, 2002, 90-102. o.
- Büntetőjog az ókori Kínában. Qin állam törvényei a shuihudi leletek alapján*. [Sinológiai műhely 3.] Balassi Kiadó, Budapest, 2003. 264 o.
- „Az Első Császár évkönyvei a *Shijiben*.” In *Kínai nyelv és irodalom. Tanulmányok Csongor Barnabás 80. születésnapjára*. Szerk. Hamar Imre–Salát Gergely. [Sinológiai Műhely 4.] Balassi Kiadó, Budapest, 2003, 151–177. o.
- „A kínai *Qin* állam törvényei.” In *Szemelvények az ókori kelet jogforrásaiból. Válogatás az ókori Irán, India és Kína jogemlékeiből*. Szerk. Jany János. [Studia Orientalia 2.] Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2003, 99–140. o.
- „Az első kínai »jogtörténet« – Ban Gu értekezése a büntetésekről.” In *Kínai filozófia és vallás a középkor hajnalán*. Szerk. Hamar Imre–Salát Gergely. [Sinológiai Műhely 5.] Balassi Kiadó, Budapest, 2005. 13–75. o.
- „A zhangjiashani leletek és a *Zouyanshu*.” *Tanulmányok Kara György 70. születésnapjára*. Szerk. Birtalan Ágnes. ELTE BTK Belső-ázsiai Tanszék. [Megjelenés alatt.]
- “Some remarks on criminal procedure in the state of Qin.” *Acta Orientalia Hung.*, Vol. 59 (2006) [Megjelenés alatt]

“Some remarks on criminal procedure in the state of Qin.” *Acta Orientalia Hung.*, Vol. 59
(2006) [Forthcoming].

„Haraggal és részrehajlóan – Lü Buwei életrajza a *Shijiben*.” *Új Keleti Szemle* 2006.
[Megjelenés alatt.]

„Egy szökött rabszolga pere a korai Han-korban.” *Memoria Antiqua*, 2006. [Megjelenés alatt.]

Előadások:

„Törvények, büntetések az ókori Kínában.” Budapest, Magyar-Kínai Baráti Társaság, 2002.
november

„Az ókori kínai Qin állam törvényei.” Budapest, Tőkei Ferenc Társaság, 2005. okt.

„Legal commentaries in ancient China: The *Qin lü da wen* seen as a proto-commentary.” 4th
Conference of the European Association of Chinese Linguistics (EACL-4), Budapest,
2006. január 20–22.